

ЗА РУБЕЖЕМ

УДК 378 (4)

С. В. ИВАНОВА

sv_ivanova@ukr.net

кандидат педагогічних наук,

Державна інспекція навчальних закладів України

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Висвітлено європейський досвід контролю та забезпечення якості вищої освіти. Окреслено формування системи забезпечення якості в країнах Європейського Союзу. Охарактеризовано теоретичні аспекти європейських стандартів і рекомендацій, діяльність міжнародних організацій із забезпечення сучасної якості вищої освіти, роль стейкхолдерів у реалізації цієї проблеми. Визначено проблеми інтеграції України з європейською системою забезпечення якості освіти. Подано пропозиції щодо актуальних напрямів створення ефективної системи гарантії та оцінювання якості вищої освіти в нашій країні. Визначено місію незалежних агенцій оцінювання якості, міжнародний аспект та вплив зовнішньої оцінки якості освіти на зростання довіри до вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Ключові слова: вищий навчальний заклад, якість вищої освіти, критерії оцінювання, міжнародні організації, європейські стандарти і рекомендації, освітні індикатори.

С. В. ИВАНОВА

sv_ivanova@ukr.net

кандидат педагогических наук,

Государственная инспекция учебных заведений Украины

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОПИТ СОЗДАНИЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ И ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Освещены европейский опыт контроля и обеспечения качества высшего образования. Определены формирования системы обеспечения качества в странах Европейского Союза. Охарактеризованы теоретические аспекты европейских стандартов и рекомендаций, деятельность международных организаций по обеспечению современного качества высшего образования, роль стейкхолдеров в реализации этой проблеме. Определены проблемы интеграции Украины с европейской системой обеспечения качества образования. Представлены предложения по актуальным направлениям создания эффективной системы гарантии и оценки качества высшего образования в нашей стране. Определены миссию независимых агентств оценивания качества, международный аспект и влияние внешней оценки качества образования на рост доверия в высшие учебные заведения (ВУЗ).

Ключевые слова: высшее учебное заведение, качество высшего образования, критерии оценки, международные организации, европейские стандарты и рекомендации, образовательные индикаторы.

S. IVANOVA

sv_ivanova@ukr.net

PhD Candidate of Pedagogical Sciences,

EUROPEAN EXPERIENCE OF CREATION THE EFFECTIVE CONTROL SYSTEM AND ASSESSMENT OF THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article deals with European experience control and the quality assurance of higher education. The system of formation of the quality assurance in the European Union has been outlined. The theoretical aspects of European standards and recommendations, the activities of international organizations of the current quality assurance of higher education, the role of stakeholders in the implementation of this issue have been characterized. The problems of Ukraine's integration with the European system of quality assurance have been determined. Suggestions concerning current trends of the effective guarantee system and assessment of the quality of higher education in our country have been made. The mission of independent agencies of the quality assessment, international aspect and the impact of external quality assessment of education on growing of confidence to the higher education institutions.

Keywords: *university, quality of higher education, assessment criteria, international organizations, European standards and recommendations, educational indicators.*

У наш час європейські країни прагнуть бути суспільствами знань, вища освіта є невід'ємним компонентом їхнього соціально-економічного, політичного і культурного розвитку. Водночас зростання попиту на навички і компетенції вимагає від вищої освіти нових кроків, що пов'язано з недосконалістю інституту державної акредитації ВНЗ. Актуальність цього питання визначається практичною потребою удосконалення політики управління якістю освіти як невід'ємної частини освітньої реформи.

Мета статті – з'ясувати, на яких засадах в Україні може бути сформована ефективна система контролю за якістю надання освітніх послуг та інститут незалежної оцінки якості вищої освіти з урахуванням європейського досвіду.

У розвитку сучасної вищої школи спостерігається такі глобальні тенденції: збільшення автономії ВНЗ – як у визначенні змісту освіти, так і управлінні діяльністю університету; перехід від патерналістської моделі контролю держави за ВНЗ до практики незалежної експертної оцінки їхньої діяльності й управління фінансовими стимулами забезпечення якості; пошук способів диверсифікації фінансових джерел і розвитку підприємницької ментальності під впливом конкуренції на ринку освітніх послуг; зростання суспільних очікувань щодо соціальної відповідальності ВНЗ; пошук більш продуктивного синтезу між освітою, дослідженнями та інноваціями в у ВНЗ.

ВНЗ покликані бути партнерами у творенні найбільш конкурентоспроможної, динамічної, опертої на знання економіки у світі. Вони повинні допомогти суспільству досягнути стабільності у його економічному зростанні, покращити становище з доступністю робочих місць і сприяти вищій соціальній згуртованості. Змінюються критерії оцінки результатів діяльності ВНЗ з наголосом на їхній спроможності підготувати фахівців, здатних оперативно реагувати на мінливий ринок праці і пристосовуватися до змінних умов динамічних економік.

Якість освіти як об'єкт управління є одним із найважливіших показників, за яким у міжнародній практиці прийнято визначати результативність системи освіти будь-якої держави та ефективність управління нею [3]. Проблема забезпечення якості діяльності ВНЗ набула актуальності в багатьох розвинених країнах з кількох причин, головними з яких були: початок переходу від індустріального суспільства до суспільства знань, економіка якого спирається на науково-природничі та високотехнологічні досягнення, а ринок праці потребує фахівців із вищою освітою; перехід до масової, а далі до загальної вищої освіти й потреба навчати велику кількість людей з невисокими здібностями, засвоювати класичні академічні програми на прийнятному рівні; насичення ринку праці випускниками ВНЗ, суперництво між ними за робочі місця; поява міжнародної конкуренції у сфері навчання студентів-іноземців і початок формування світового ринку освітніх послуг; мобільність студентів, викладачів і науковців, утворення ринку праці для дипломованих фахівців [1].

У країнах Європейського Союзу ефективно діє мережа національних агентств, які обмінюються власним досвідом забезпечення якості освітніх послуг [3]. Центральне місце серед наднаціональних інститутів, які забезпечують якість освіти, займає Європейська мережа

агентств з якості (ENQA), що діє від 2000 р. До неї входять 40 агенцій з 20 країн. Її завданням є розвиток співпраці, обмін успішним досвідом та інтеграція національних систем управління якістю, в головним напрямком діяльності – співпраця з Європейською асоціацією університетів, Європейською асоціацією ВНЗ та Національною спілкою студентів у Європі щодо розроблення спільних стандартів, процедур та напрямків забезпечення якості вищої освіти, дослідження та впровадження адекватних шляхів проведення ліцензування та акредитації для агентств і органів по забезпеченню якості і/або акредитації. У 2005 р. в Бергені міністри освіти прийняли «Стандарти та директиви забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти», розроблені ENQA, та надали мережі статус консультативного органу BFUG (Bologna Follow-Up Group). Цей документ ліг в основу побудови систем внутрішньої й зовнішньої оцінки й гарантії якості освіти й акредитації європейських агенцій з оцінки якості освіти. У 2008 р. в Брюсселі створено Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR).

Європейська система забезпечення якості освіти базується на Європейських стандартах і рекомендаціях (ESG), які складаються з трьох частин: внутрішнього забезпечення якості у ВНЗ; зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; забезпечення якості у діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості [4].

Якість освітніх послуг є однією з ключових проблем для системи освіти будь-якої країни. Україна тут не є винятком. Британська компанія Quacquarelli Symonds оприлюднила міжнародний рейтинг ВНЗ QS World University Rankings 2015/16, в якому оцінюються результати діяльності університетів світу за основними академічними показниками. Серед критеріїв оцінки: репутація ВНЗ в академічному середовищі, цитування наукових публікацій викладачів ВНЗ, співвідношення кількості викладачів і студентів, ставлення роботодавців до випускників, кількість іноземних викладачів і студентів у ВНЗ. У трійку найкращих університетів світу увійшли Массачусетський технологічний інститут (США), Гарвардський університет (США) і Кембріджський університет (Велика Британія). У рейтинг потрапили шість українських ВНЗ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка (місце в позиції 421–430), Харківський національний університет ім. В.Каразіна (місце в позиції 491–500), а Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», Донецький національний університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» і Сумський державний університет посіли місце в позиції нижче 600.

В Україні контроль та оцінка якості освіти переважно покладається на державу. Наразі цілком очевидно, що система виключно державного контролю та оцінки якості освіти в сучасних умовах є застарілою і неефективною. Європейська практика оцінки якості освіти йде шляхом створення спеціалізованих акредитаційних агенцій – громадських організацій, що займаються розробкою інструментарію й методик оцінки якості, а також здійснюють перевірки якості освіти. У компетенцію цих агенцій входить також відбір і навчання експертів, що проводять перевірки, а також періодична публікація матеріалів перевірок, аналіз результатів діяльності, проблем і перспектив систем якості в сфері освіти. Незалежність акредитації полягає в тому, що вона здійснюється незалежними організаціями, тобто такими, які не є породженням інтересів сторін. Інакше кажучи, вони не є організаціями, які засновані зацікавленими сторонами, а є способом вияву приватної ініціативи у сфері діяльності на ринку освітніх послуг. А саме – в оцінці якості та забезпеченні гарантій якості, що включає акредитацію ВНЗ і освітніх програм, а також контроль і консалтинг в окремих елементах і аспектах освітньої діяльності (наприклад, таких, як електронне навчання, ефективність наукових досліджень, освітні сервіси, системи менеджменту якості й ін.). У деяких країнах акредитаційні агенції мають статус уповноважених суб'єктів: вони не є державними, однак держава визнає результати їхньої діяльності. Ухвалюючи рішення щодо державної акредитації, держава розглядає й визнає акредитаційні рішення, отримані в рамках процедур, які застосовують ці вповноважені агентства. Очевидно, що ефективний консалтинг і аудит у будь-якому секторі ринку, у тому числі й на ринку освітніх послуг, повинен мати ознаки незалежності. Незалежність акредитаційної агенції від зовнішнього впливу повинна виявлятися в його відносинах з кожним із зацікавлених учасників ринку освітніх послуг – не лише з державою, а й з ВНЗ (причому не тільки з тими, що перевіряються, а й з їх партнерами та конкурентами), зі студентами й роботодавцями.

Існують серйозні розбіжності у поглядах на те, якими мають бути стосунки між ВНЗ і тими, хто здійснює зовнішнє оцінювання їх діяльності. Здебільшого агенції, які акредитують навчальні програми чи освітні заклади, дотримуються тієї точки зору, що зовнішнє забезпечення якості – це, в основному, «захист споживача», що вимагає встановлення чіткої дистанції між агенцією із забезпечення якості і ВНЗ, роботу якого вона оцінює. Інші агенції вбачають основну мету зовнішнього забезпечення якості у наданні ВНЗ порад і підтримки в їхньому намаганні підняти стандарти і покращити якість своїх навчальних програм і відповідних кваліфікаційних рівнів. В останньому випадку необхідна тісна взаємодія між тими, хто оцінює, і тими, кого оцінюють. Треті намагаються зайняти проміжну позицію між цими двома підходами та врівноважити підзвітність і покращення якості. Не лише агенції із забезпечення якості мають різні погляди та підходи. Досить часто вищі навчальні заклади і представницькі студентські органи мають різні інтереси: перші прагнуть високого рівня автономності із мінімальним зовнішнім регулюванням або оцінюванням на рівні навчального закладу в цілому, в той час як другі бажають, щоб заклади освіти були публічно підзвітними завдяки частим перевіркам на рівні навчальних програм або кваліфікацій.

Європейська система забезпечення якості освіти базується на Європейських стандартах і рекомендаціях (ESG), що ґрунтуються на наступних основних принципах:

- зацікавленість студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти;
- ключова важливість автономії закладів і установ, збалансована усвідомленням того, що автономія несе із собою дуже серйозну відповідальність;
- система зовнішнього забезпечення якості повинна відповідати своїй меті і не ускладнювати роботу ВНЗ більше, ніж це необхідно для виконання цією системою своїх завдань.
- ВНЗ несуть основну відповідальність за якість своїх освітніх послуг та забезпечення цієї якості;
- система забезпечення якості реагує на розмаїтість систем вищої освіти, ВНЗ, програм і студентів;
- система забезпечення якості враховує потреби та очікування студентів, усіх інших залучених сторін та суспільств.

Особливості сучасних критеріїв оцінювання якості освіти полягають в тому, що вони припускають: свободу для університетів у формуванні учбових планів; особливу увагу до якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах. Головна ціль «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» – посприяти кращому розумінню якості навчання і викладання у різних країнах. Вони відіграли та продовжуватимуть відігравати важливу роль у розвитку національних та інституційних систем забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО), а також на рівні міжнародної співпраці. Залучення до процесів забезпечення якості, особливо зовнішніх, дозволяє європейським системам вищої освіти проявляти якість і збільшувати прозорість, що сприяє побудові взаємодовіри і кращому визнанню їхніх кваліфікацій, програм та інших послуг.

Завдання забезпечення якості вищої освіти є багатоплановим і включає:

- наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо);
- організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти;
- контроль освітньої діяльності ВНЗ та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях (рівні ВНЗ, державному та міжнародному (європейському) рівнях).

В Європі історично сформувались і поширилися дві моделі якості освіти: «англійська», яка базується на внутрішній самооцінці академічної спільноти, і «французька», що ґрунтується на зовнішній оцінці ВНЗ з погляду його відповідальності перед суспільством. В Європі поки що відсутня єдина система інституційної оцінки діяльності освітніх установ, аналогічна системі акредитації в США. Проте в кожній країні існують свої підходи до забезпечення й оцінки якості вищої освіти.

В Україні спостерігається недосконалість інституту державної акредитації закладів вищої освіти. Завдання акредитації (програм або інституцій) вищої освіти полягає в тому, що акредитація – це «система контролю якості освіти, яка дозволяє врахувати інтереси всіх, зацікавлених у розвитку освіти, сторін і поєднує суспільну та державну форми контролю» [6]. Інститут державної акредитації закладів вищої освіти сформувався в Україні, як і в деяких інших країнах пострадянського простору, у 1990-ті роки. Його початкова мета – гарантувати вступникам і абітурієнтам, що освіта, яку надають нові (особливо приватні) вищі навчальні заклади, відповідає певним, встановленим більш-менш офіційно, стандартам. Останніми роками інститут державної акредитації закладів вищої освіти виявив свою неефективність. Акредитаційні процедури, що практикуються в Україні і запозичені із західних моделей, на практиці не працюють на покращення якості освіти з декількох причин. Перша з них – це абсолютна монополія держави вирішувати кому і на яких умовах надавати акредитацію. Неконкурентність і монопольність самого механізму акредитації, а також його непрозорість і невідповідність, стали причиною багатьох зловживань і корупції, а також байдужості і пасивності як споживачів, так і академічного середовища, стосовно питань гарантування якості освіти. Другою вагомою причиною стала зарегульованість стандартів вищої освіти. Вимоги до ВНЗ ускладнювалися практично постійно протягом останніх років, але це не сприяло покращенню якості освіти і не запобігало відтоку кадрів з них, а призвело до посилення бюрократизації і витонченості корупційних схем. Безальтернативність інституту державної акредитації закріпилася за допомогою такого феномену як «диплом державного зразка» [8].

Інститут державної акредитації все ще виконує певні функції захисту інтересів різних зацікавлених сторін, зокрема, ВНЗ, які завдяки йому отримують офіційне визнання та почувують себе легітимними на ринку освітніх послуг, а також студентів, які вірять, що хоча б мінімальні стандарти вищої освіти в акредитованих закладах будуть дотримані. Проте потреба в серйозних змінах підходів до акредитації назріла.

Прогресивним є механізм залучення до процесу акредитації та оцінки якості освіти різних зацікавлених сторін, таких як «представники держави, роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій, ВНЗ усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, представників органів студентського самоврядування, міжнародних експертів». Перелічені зацікавлені групи (їх називають стейкхолдерами) мають різні інтереси і очікування стосовно вищої освіти, уявлення про її потреби, функції та якість, узгодження яких також має стати частиною політики управління якістю вищої освіти.

Загалом у ВНЗ, як і в будь-яких інших інституціях, які виробляють суспільні блага, практично все можна аналізувати на предмет якості. Є три головні групи показників, за якими можна проводити оцінювання: ресурси, процеси та результати. До першої групи відноситься матеріально-технічне, кадрове, науково-методичними забезпечення ВНЗ, фінансування, а також конкурс абітурієнтів, традиції та імідж ВНЗ, тобто все те, що маємо «на вході» і що покликане забезпечити якісну освіту. Друга група – «процеси» – характеризує навчальну атмосферу ВНЗ, менеджмент і стратегічне планування, самооцінку і вдосконалення, методи навчання і викладання, навантаження викладачів, співробітництво з роботодавцями, мобільність викладачів та студентів, залучення студентів до наукових досліджень, інноваційна діяльність, відкритість і комунікація. Третя група показників – це результати освітньої діяльності, які можна виміряти, аналізуючи рейтинги ВНЗ, кількість отриманих грантів, публікацій чи винаходів викладачів, рівень залишкових знань студентів, працевлаштування випускників.

Різні стейкхолдери інтерпретують «хороший університет», орієнтуючись на різні групи показників. Зокрема, роботодавці та абітурієнти більшою мірою зорієнтовані на результати освітньої діяльності, представники державних органів влади оцінюють якість ВНЗ за наявними у них ресурсами, а для студентів та викладачів велику роль відіграють процеси [9].

У процедурі державної акредитації найбільше уваги звертається на показники ресурсів, менше – на результати і майже взагалі не оцінюються процеси. Це закономірно в умовах домінування держави над вищою освітою. Останнім часом в світлі реформ все більше уваги рекомендують звертати на результати освітньої діяльності, і навіть є тенденція до суттєвого підвищення вимог до цих показників. Незважаючи на те, що результати освітньої діяльності можуть виглядати пріоритетним аспектом, треба розуміти, що високі результати неможливі без

системного покращення ресурсів та добре організованих процесів. Тому під час оцінювання якості необхідно збалансовано оцінювати всі ці три групи показників.

В українських ВНЗ багато дисциплін читаються не за покликанням, а лише тому, що це потрібно «для навантаження», стандарти багатьох програм не передбачають впровадження наукових чи інноваційних знань у процес викладання. Все це впливає і на якість навчального процесу. Необхідно піддавати оцінці рівень загального психологічного комфорту роботи викладачів, а процедура оцінки якості повинна допомагати викладачеві здійснювати саморефлексію з приводу його професійного самовдосконалення. Дискомфортним може бути і процес навчання для студентів. Наприклад, в багатьох державних і національних ВНЗ студенти-контрактники піддаються латентній дискримінації. З одного боку, їх майже не відраховують, оскільки вони приносять університету «живі» гроші, а з іншого, викладачі менше приділяють їм уваги, бо не очікують від них високих результатів. Загалом атмосфера стосунків у ВНЗ, культура взаємин між студентами і викладачами, адміністрацією і викладачами, адміністрацією і студентами є важливою складовою навчального процесу, яка суттєво впливає на якість вищої освіти.

Роботодавці займають практичну позицію, а тому очікують від ВНЗ кваліфікованих, пристосованих до ринку праці випускників, і їх порівняно мало цікавить студент як різнобічна особистість. Інтереси роботодавців в нашій країні мало враховуються. Ізольованість ВНЗ від ринку праці зумовлена передусім їх залежністю від державного фінансування. А проте роботодавці є важливою групою, здатною допомогти національній вищій освіті вижити в умовах глобалізованого світу, якщо їх долучити до політики управління якістю не формально-бюрократичним способом, а, якщо можна так сказати, на практично-низовому рівні [4].

Пошук механізмів, які би допомогли забезпечити якість з точки зору різних груп стейкхолдерів, – це окреме завдання, і можливо, створення нових інституцій. Одним із видів таких інституцій можуть стати незалежні агенції оцінювання якості вищої освіти. Ці установи мають бути новим явищем в системі управління якістю вищої освіти.

Незалежні агенції дозволять створити гнучку модель зовнішньої оцінки якості вищої освіти, спрямовану не стільки на здійснення державного контролю, скільки на допомогу ВНЗ у формуванні культури якості. Вони, за умови розумного підходу до їхньої організації, можуть суттєво посприяти стейкхолдерам у прямій, неопосередкованій взаємодії з закладами вищої освіти в питаннях покращення якості освіти. Шляхом аутсорсингу вони можуть забезпечувати системну зовнішню оцінку якості, в т. ч. оцінку освітніх програм і процесів, менеджменту ВНЗ, аудит. Незалежні установи оцінювання якості, якщо їх долучати до акредитації ВНЗ, можуть дебіюрократизувати і децентралізувати цей процес, зробити його менш репресивним, більш консалтинговим і моніторинговим. Щоб це здійснити, потрібна політична воля органів державної влади, насамперед МОН і Національного агентства з забезпечення якості освіти. Це агентство має бути зацікавленим в реальному нарощенні якості освіти, тож і в роботі незалежних агенцій, яким зможе делегувати багато функцій.

Незалежні установи оцінювання якості освіти існують в провідних демократичних країнах (Велика Британія, Канада, Німеччина, США Франція та ін.) та успішно забезпечують в себе підтримку конкурентоспроможності ВНЗ. Їхня діяльність робить освіту ефективнішою, а також великою мірою дозволяє національній освіті глобалізуватися і вийти на міжнародний рівень. Однак в Україні залежність від фінансування та акредитації, що здійснює держава, паралізує автономію ВНЗ, гальмує їхній рух до нарощення якості. Залежність ВНЗ від органів державної влади, вимушене звернення до них, фактична неспроможність вести незалежну внутрішню політику, очікування приписів зверху – це характеризує нині діяльність українських ВНЗ.

Вища освіта може ефективно працювати на суспільне благо тоді, коли кожна людина може отримати саме таку освіту, яка їй особисто потрібна, і саме в той час і на таких умовах, коли їй зручно, на засадах адекватної і розумної оплати. Тож не потрібно робити всі ВНЗ однаковими, нав'язуючи їм однакові стандарти. Необхідно забезпечити такі умови, коли кожен ВНЗ завдяки своїй автономності й специфіці зможе надавати освіту тієї якості і характеру, що потрібна роботодавцям і людям.

Отже, майбутній розвиток вищої школи в Україні буде суттєво залежати від спроможності ВНЗ усвідомити свої інтереси в оцінці і нарощенні якості освіти, а також розробити ефективні стратегії захисту цих інтересів. Зростання якості освітніх послуг зможе посилити довіру до ВНЗ в суспільстві,

за умови, що механізми оцінки якості не девальвуються чиновницькою монополією і волонтаризмом, а здійснюються в інтересах різних стейкхолдерів і особливо ВНЗ.

Координуючими інституціями, що посприяють вітчизняним ВНЗ досягти європейського рівня, можуть стати незалежні агенції оцінювання якості освіти. В Україні система зовнішньої оцінки якості та інститут акредитації мають обов'язково змінитися і стимулювати розвиток вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байназарова О. О. Моніторинг та оцінювання якості освіти: метод. посібник / О. О. Байназарова, В. В. Ракчєєва. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bibl.com.ua/geografiya/13697/index.html>
2. Білокопитов В. І. Інтернаціоналізація вищої освіти та забезпечення її якості як пріоритетні завдання сучасного етапу розвитку Болонського процесу / В. І. Білокопитов. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2009_1n/157.pdf
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Кордуба Ю. До питання взаємодії ВНЗ із ринком праці в Україні та моделі взаємодії європейських університетів із працевдавцями / Ю. Кордуба // Імператив якості: вчимося цінувати та оцінювати вищу освіту: навч. посібник; за ред. Т. Добка, М. Головянко, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. – Львів: Вид-во «Компанія Манускрипт», 2014. – С. 360–380.
5. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: історико-педагогічний аспект / авт. кол. О. А. Дубасенюк та ін.; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 300 с.
6. Свіжевська С. А. Акредитація як іміджева стратегія підвищення якості вищої освіти / С. А. Свіжевська // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 110–115.
7. Шевченко Л. Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів: аспект якості освіти / Л. Шевченко [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/Vnyua_etp/2011_4/ShevchenkoLS.pdf
8. Щодо виготовлення документів про освіту в 2015 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/04/06/shhodo-vigotovlennya-dokumentiv-pro-osvitu-u-2015-rozci/>
9. Udam M., Mati H. Conflicting views on quality: interpretations of 'a good university' by representatives of the state, the market and academia. *Quality of Higher Education*, 2013, Vol. 19, No 2, p. 210–224.

REFERENCES

1. Bainazarova O. O. Monitorynh ta otsiniuvannia yakosti osvity: metod. posibnyk [Monitoring and assessment of the quality of education] / O. O. Bainazarova, V. V. Rakchieieva. [Elektronnyy resurs]– Rezhym dostupu: <http://bibl.com.ua/geografiya/13697/index.html>.
2. Bilokopytov V. I. Internatsionalizatsiia vyshchoyi osvity ta zabezpechennia ii yakosti yak priorytetni zavdannia suchasnoho etapu rozvytku Bolons'koho protsesu [The internationalization of higher education and ensuring its quality as a priority task of the present stage of the Bologna process] / V. I. Bilokopytov. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2009_1n/157.pdf
3. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education] / hol. red. V. H. Kremen'. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
4. Korduba Yu. Do pytannia vzaiemodiyi VNZ iz rynkom pratsi v Ukrayini ta modeli vzaiemodii yevropeys'kykh universytetiv iz pratsedavtsiamy [By the interaction of universities with labor market institutions in Ukraine and the model interaction of European universities with employers]/ Yu. Korduba // Imperatyv yakosti: vchymosia tsinuvaty ta otsiniuvaty vyshchu osvitu: navch. posibnyk; za red. T. Dobka, M. Holovianko, O. Kaikovo, V. Terziiana, T. Tikhonena. – L'viv: Vyd-vo «Kompaniia Manuskrpt», 2014. – S. 360–380.
5. Modernizatsiia osvity Ukrayiny u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv: istoryko-pedahohichniy aspekt [Modernization of Education of Ukraine in the context of European integration processes: historical and pedagogical aspects]/ avt. kol. O. A. Dubaseniuk ta in.; za zah. red. N. H. Sydorhchuk. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2008. – 300 s.
6. Svizhevska S. A. Akredytatsiia yak imidzheva stratehiia pidvyshchennia yakosti vyshchoi osvity [Accreditation as image strategy of the education quality improvement] / S. A. Svizhevska // Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika. – 2014. – Vyp. 1. – S. 110–115.
7. Shevchenko L. Sotsialna vidpovidalnist vyshchyykh navchalnykh zakladiv: aspekt yakosti osvity [The social responsibility of higher education institutions: aspect of education quality] / L. Shevchenko [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/Vnyua_etp/2011_4/ShevchenkoLS.pdf

8. Shchodo vyhotovlennia dokumentiv pro osvitu v 2015 rotsi [The production of documents on education in 2015]. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2015/04/06/shhodo-vigotovlennya-dokumentiv-pro-osvitu-u-2015-roczii/>
9. Udam M., Mati H. Conflicting views on quality: interpretations of ‘a good university’ by representatives of the state, the market and academia. Quality of Higher Education, 2013, Vol. 19, No 2, p. 210–224.

УДК 371.3:376.1(7+410)

Н. М. АНДРИЙЧУК

andriychuknata@mail.ru

кандидат педагогічних наук, доцент,

Житомирський державний університет ім. І. Франка

МОДЕЛІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ АМЕРИКАНСЬКИХ І БРИТАНСЬКИХ УЧЕНИХ

Подано порівняльну характеристику інклюзивної та спеціальної систем освіти. На основі американських та британських досліджень показано, що сучасні науковці, громадські організації і батьки неповносправних дітей стикаються з двома проблемами: довести, що інклюзія необхідна для дітей з особливими освітніми потребами як альтернатива спеціальній освіті, і проілюструвати реальні шляхи імплементації інклюзивної освіти в загальноосвітній навчальний процес. Визначено головну мету інклюзивної освіти – виховати абсолютно повноправного члена суспільства шляхом залучення усіх учасників навчального процесу до загальношкільної діяльності. Зазначено, що фахівці у сфері спеціальної освіти створили і випрацювали велику кількість форм, методів та методик навчання, які працюють з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами. Цей доробок є цінним і корисним також з точки зору інклюзивної освіти, яка не відбудеться без професійної участі фахівців з різних галузей педагогіки, психології та реабілітології.

Ключові слова: інклюзивна модель освіти, спеціальна модель освіти, інтеграція, сегрегація, інклюзія, неповносправні.

Н. М. АНДРИЙЧУК

andriychuknata@mail.ru

кандидат педагогических наук, доцент,

Житомирский государственный университет им. И. Франко

МОДЕЛИ СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ АМЕРИКАНСКИХ И БРИТАНСКИХ УЧЕНЫХ

Дана сравнительная характеристика инклюзивной и специальной систем образования. На основе американских и британских исследований показано, что современные ученые, общественные организации и родители детей-инвалидов сталкиваются с двумя проблемами: доказать, что инклюзия необходима для детей с особенными образовательными потребностями как альтернатива специальному образованию, и проиллюстрировать реальные пути имплементации инклюзивного образования в общеобразовательный процесс. Определена главная цель инклюзивного образования – воспитать абсолютно полноценного члена общества путем привлечения всех участников учебного процесса к общешкольной деятельности. Указано, что специалисты в сфере специального образования создали и выработали большое количество форм, методов и методик обучения, которые работают на разных категориях детей с особенными образовательными потребностями. Этот потенциал ценен и полезен также с точки зрения инклюзивного образования, которое не состоится без профессионального участия специалистов разных областей педагогике, психологии и реабилитологии.

Ключевые слова: инклюзивная модель образования, специальная модель образования, интеграция, сегрегация, инклюзия, инвалиды.